

**Protocol Dyslexie
Interconfessionele basisschool
De Zonnewijzer**

ik ben niet bom,
ik heb talent!

Inhoudsopgave

Inleiding	blz. 3
Hoofdstuk 1 Wat is dyslexie	blz. 4
- Hoe is dyslexie te herkennen?	blz. 4
- Welke gevolgen heeft dyslexie?	blz. 4
- Combinatie met andere problemen	blz. 5
Hoofdstuk 2 Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2	blz. 6
- Tussendoelen beginnende geletterdheid	blz. 6
- Hoe kunnen ouders hun kind in groep 1 en 2 helpen?	blz. 7
Hoofdstuk 3 Leren lezen en schrijven in groep 3	blz. 9
- Hoe wordt er gehandeld in groep 3	blz. 9
- Hoe kunnen ouders hun kind in groep 3 helpen?	blz. 10
Hoofdstuk 4 Lezen en spellen in groep 4	blz. 12
- Hoe wordt er gehandeld in groep 4	blz. 12
- Hoe kunnen ouders hun kind in groep 4 helpen?	blz. 13
Hoofdstuk 5 Lezen en spellen in groep 5 t/m 8	blz. 15
- Hoe wordt er gehandeld in groep 5	blz. 15
- Hoe wordt er gehandeld in de groepen 6 t/m 8	blz. 17
- Hoe kunnen ouders hun kind in de bovenbouw helpen?	blz. 18
- Minimumdoelen lezen	blz. 20
Hoofdstuk 6 Hoe gaan wij om met dyslexie	blz. 21
- Dyslexieverklaring Sine Limite	blz. 21
- Afspraken voor intern omgaan met (vermoedens van) dyslexie	blz. 21
- Contacten ouders	blz. 21
- Globale strategie begeleiding van dyslectische kinderen	blz. 21
- Toets- en onderzoeksbeleid	blz. 25
- Welke aanpassingen hebben wij nog meer op de Zonnewijzer?	blz. 27
Bijlage 1.	
- Tips voor ouders om hun kind te helpen met lezen	blz. 29

Inleiding

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met leren lezen. Ongeveer twee procent van deze leerlingen heeft problemen met lezen en spellen als gevolg van dyslexie.

Bij een deel van deze kinderen beginnen de problemen al bij het leren lezen in groep 3. Anderen lopen pas vast in het voortgezet onderwijs wanneer ze met vreemde talen te maken krijgen of wanneer ze zelfstandig steeds meer teksten moeten doorwerken.

Niet goed kunnen lezen heeft verstrekende gevolgen voor de gehele schoolloopbaan en voor het functioneren in een geletterde maatschappij als de onze.

Preventie van leesproblemen en het zo vroeg mogelijk verhelpen daarvan is een belangrijke taak waar de Zonnewijzer voor staat.

Wij vinden het belangrijk dat er kwalitatief goed onderwijs gegeven wordt, waarbij wij streven naar een optimaal onderwijsrendement. Wij meten dit doorlopend aan de hand van ons leerlingvolgsysteem. Daarnaast zien we goed leesonderwijs als teamwork; alle docenten doen mee en zijn zich bewust van de doelstellingen. Er is consensus over hoe een leescultuur in de klas en in de school wordt geschapen en er is een duidelijke keuze gemaakt om het leesonderwijs continue te willen verbeteren. Iedereen binnen de school is er verantwoordelijk voor! Samengevat gaat het om:

- Teamwork
- Leerkrachtvaardigheid
- Instructietijd vergroten

De norm is dat wij minimaal boven de 75% voldoende score op de CITO-toetsen. Scoren wij lager, dan doen wij er alles aan om te achterhalen waar dat door komt en trachten wij ons onderwijs te verbeteren.

De intern begeleider is in staat om de leerkrachten te begeleiden wanneer er sprake is van eerdergenoemde problemen.

Om de kwaliteit rondom de aanpak van lees- en spellingproblemen en dyslexie te kunnen garanderen, is er een protocol ontwikkeld. Dit protocol geeft leerkrachten en ouders houvast bij:

- + het stap voor stap opsporen van lees- en spellingproblemen;
- + het signaleren van dyslexie;
- + het bieden van de juiste hulp;
- + het begeleiden van dyslectische kinderen.

Hoofdstuk 1: Wat is dyslexie?

Wij gaan uit van de definitie van Braams omdat deze een hele duidelijke omschrijving geeft van de problemen rondom dyslexie zoals wij ze in de praktijk tegenkomen.

Dyslexie betekent dat er problemen zijn bij het lezen en opschrijven van woorden. Pas wanneer duidelijk is dat het lees- en spelling onderwijs van goede kwaliteit is en extra begeleiding volgens een planmatige aanpak geen resultaat heeft, kan er sprake zijn van dyslexie.

Er zijn meerdere omschrijvingen van dyslexie. De 2 meest gangbare in Nederland zijn:

1. De definitie van de Stichting Dyslexie Nederland: Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en / of vlot toepassen van het lezen en / of spellen op woordniveau. (Brochure 'Dyslexie. Diagnose en behandeling van dyslexie', 2008).
In deze definitie staat alleen het probleem omschreven. Deze definitie wordt gehanteerd bij de verklaringen die worden afgegeven vanuit Sine Limite en Centrum De Kroon.
2. De werkdefinitie uit het protocol 'Dyslexie. Diagnose en Behandeling' (Blomert 2006):
Dyslexie is een specifieke lees- en spellingstoornis met een biologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en m.n. taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn.
In deze definitie worden ook verklaringen van het probleem opgenomen. Deze definitie is van toepassingen op de kinderen die voor vergoede dyslexiezorg

Naast deze 2 definities is er de definitie van Tom Braams:

'Dyslexie is een specifieke stoornis in de fonologische verwerking van taal door de hersenen waarbij vaak ook de woordvinding en het verbaal geheugen belemmerd is. Het leidt tot meer of minder ernstige lees- en spellingproblemen en vaak tot meer of minder duidelijke problemen bij andere taken waarbij taal een rol speelt, zoals het onthouden van instructies, het leren van losse feiten en het verwerken van spraak in een lawaaiige omgeving.'

Hierin wordt omschreven dat dyslexie een specifiek taalprobleem is dat zich uit op allerlei manieren, niet alleen bij het lezen en spellen.

Hoe is dyslexie te herkennen?

Algemene problemen:

Kinderen met dyslexie kunnen moeite hebben met:

- + het verschil horen tussen klanken zoals m/n, v/w, eu/ui/u etc.
- + het in volgorde zetten van klanken zoals bij dorp/drop of 12/21.
- + aandacht vasthouden bij (mondelijke) uitleg.
- + het leren van reeksen zoals tafels of spellingregels.
- + het onthouden van vaste woordcombinaties, uitdrukkingen of gezegdes.
- + het onthouden van losse gegevens zoals rijtjes, woordjes en jaartallen.
- + het onthouden van talige informatie.
- + het structureren van hun werk.

Problemen bij het lezen

De leesproblemen van kinderen met dyslexie vallen het meest op bij het hardop lezen. Sommige kinderen hebben een traag leestempo en lezen de woorden spellend (m-aa-n). Andere kinderen hebben een hoog leestempo, maar maken daarbij veel fouten door te raden. Er kan ook sprake zijn van een combinatie van beide. Ook zien we, bij eerst trage en spellende lezers, een verschuiving naar een meer radende strategie.

Problemen bij spellen

Kinderen met dyslexie maken veel spellingfouten en hebben daarbij veel steun aan gevisualiseerde spellingregels in combinatie met retentietraining. De fouten die dyslectische kinderen maken, verschillen meestal niet van fouten die andere kinderen maken. Wel worden er meer fouten gemaakt en zijn de fouten hardnekkiger. De fouten van dyslectici zijn vergelijkbaar met die van jongere kinderen met hetzelfde spellingniveau.

Problemen bij schrijven

Kinderen met dyslexie schrijven vaak onleesbaar en maken veel doorhalingen. Bij leerlingen die wel leesbaar schrijven, valt het trage schrijftempo op.

Welke gevolgen heeft dyslexie?

Het niet snel technisch kunnen lezen en spellen heeft ernstige gevolgen in onze 'talige' maatschappij, waarin veel gelezen en geschreven wordt. De belangrijkste gevolgen voor een kind met dyslexie zijn:

Belemmeringen in het onderwijs:

In ons onderwijs moet veel gelezen en geschreven worden. Dat maakt het voor kinderen met dyslexie moeilijk het onderwijs te volgen en belemmert deze kinderen om hun capaciteiten te ontwikkelen. Voor deze kinderen moet gezocht worden naar compenserende en dispenserende middelen om het onderwijs op hun niveau te kunnen volgen.

Sociaal-emotionele problemen:

Dyslexie kan het gevoel van eigenwaarde bij een kind zwaar ondermijnen. Het kan tot frustraties leiden wanneer het kind voldoende intelligent is maar het technisch lezen niet onder de knie krijgt, terwijl het bij klasgenootjes probleemloos lijkt te gaan. Ook kunnen motivatieproblemen ontstaan waardoor kinderen geen zin meer hebben om het lezen te blijven oefenen, terwijl zij juist extra oefening nodig hebben om een minimaal leesniveau te halen.

Combinatie met andere problemen

Dyslexie kan bijvoorbeeld samengaan met:

- + dyscalculie
- + motorische problemen
- + ADHD

Het is belangrijk wanneer de ene stoornis is vastgesteld, de andere stoornis niet over het hoofd te zien. Elke stoornis heeft een specifieke aanpak nodig. Voor dyslexie is de aanpak gericht op lezen en schrijven.

Hoofdstuk 2: Voorbereidend lezen en schrijven in groep 1 en 2

In de groepen 1 en 2 wordt binnen de thema's gewerkt aan de tussendoelen beginnende geletterdheid. De leerkrachten houden de ontwikkeling van de leerlingen bij d.m.v. observatie. De tussendoelen beginnende geletterdheid zijn als volgt:

1. Boekoriëntatie

- + Begrijpen dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen.
- + Weten dat boeken worden gelezen van voor naar achteren, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts.
- + Weten dat verhalen een opbouw hebben.
- + Aan de hand van een omslag van een boek de inhoud van een boek al enigszins voorspellen
- + Weten dat je vragen over een boek kunt stellen. Deze vragen helpen je om goed naar het verhaal te luisteren en te letten op illustraties.

2. Verhaalbegrip

- + De taal begrijpen van voorleesboeken. In staat zijn conclusies te trekken n.a.v. een voorgelezen verhaal.
- + Weten dat de meeste verhalen opgebouwd zijn uit een situatieschets en een episode. De situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In de episode doet zich een bepaald probleem voor dat vervolgens wordt opgelost.
- + Een voorgelezen verhaal kunnen naspelen terwijl de leerkracht vertelt.
- + Een voorgelezen verhaal kunnen navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties.
- + Een voorgelezen verhaal zonder illustraties kunnen navertellen.

3. Functies van geschreven taal

- + Weten dat geschreven taalproducten zoals briefjes, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.
- + Weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.
- + Bewust zijn van het permanente karakter van geschreven taal.
- + Weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.
- + Weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen 'lezen' en 'schrijven'; het onderscheid tussen beiden.

4. Relatie tussen gesproken en geschreven taal

- + Weten dat gesproken woorden kunnen worden vastgelegd met audio/visuele middelen.
- + Weten dat geschreven woorden kunnen worden uitgesproken.
- + Woorden als globale eenheden kunnen lezen en schrijven. Voorbeelden: de eigen naam en namen van voor het kind belangrijke personen en dingen, logo's en merknamen.

5. Taalbewustzijn

- + Woorden in zinnen kunnen onderscheiden
- + Onderscheid maken tussen vorm en betekenis van woorden.
- + Woorden in klankgroepen kunnen verdelen zoals bijvoorbeeld kin-der-wa-gen.
- + Kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden, eerst door eindrijm en later d.m.v. beginrijm
- + Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.

6. Alfabetisch principe

- + Ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters met die klanken corresponderen en leggen de foneem-grafeemkoppeling.
- + Met behulp van de foneem-grafeemkoppeling woorden lezen en schrijven, die nog niet eerder zijn gezien.

7. Functioneel 'schrijven' en 'lezen'.

- + Functionele teksten schrijven, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes
- + Zelfstandig prentenboeken, eigen en andermans teksten lezen.

Naast bovenstaande observatiepunten wordt er in groep 1 gelet op problemen in de spraak-taalproductie. Binnen de groep wordt er extra aandacht besteed aan juiste zinsvorming, juiste woordvorming en het vergroten van de woordenschat. Daarnaast zal logopedie worden geadviseerd.

Voor het leren lezen is met name tussendoel 5.5 van belang. Veel kleuters bouwen in de tweede helft van groep 2 kennis op over klanken en klankstructuren. Ze kunnen dan verschillende klanken onthouden en ontdekken bijvoorbeeld dat de /b/ de eerste klank is in 'bal' maar ook in 'boek'. Ook kunnen ze klanken in woorden isoleren en vervangen door een andere klank. Als een kleuter kan manipuleren met woorden op klankniveau heeft hij/zij een fonemisch bewustzijn ontwikkeld.

De voorschotbenadering wordt door de eigen leerkracht in een kleine groep (maximaal 5 kleuters) gegeven.

- + De voorschotbenadering is gericht op de leestaak zelf.
- + Foneembewustzijn wordt altijd gecombineerd met lettertekens.
- + Invented spellen is een effectieve ondersteuning
- + Veiligheid, plezier en geen tijdsdruk zijn erg belangrijk.

Binnen de voorschotbenadering zijn 3 fasen te onderscheiden. In de tweede helft van groep 2 wordt voornamelijk gewerkt aan:

Fase 1: identificeren van letters

Fase 2: manipuleren met letters.

Fase 3: klank-tekenkoppeling, komt in de meeste gevallen pas in groep 3 aan de orde.

Hoe kunnen ouders hun kind in groep 1 en 2 helpen?

De ouder kan het kind helpen bij de fase van het voorbereidend lezen, te voorkomen dat problemen te lang genegeerd worden en te zorgen dat er op tijd aandacht aan wordt besteed, door:

1. Letten op signalen
2. Tijdig overleggen met school
3. Uw kind thuis extra ondersteunen
4. Opkomen voor de belangen van uw kind

Als het met de taalontwikkeling van uw kind in groep 1 en 2 (nog) niet helemaal lukt, hoeft dat niet te betekenen dat uw kind dyslexie heeft.

1. Letten op signalen

Om te weten welke signalen serieus genomen moeten worden, kunnen ouders zich de volgende vragen stellen:

- hoe gaat het met de uitspraak van woorden?
- begrijpt mijn kind een verhaaltje als ik dat voorlees?
- begrijpt mijn kind het plaatje bij een verhaal?
- kan mijn kind versjes onthouden?
- hoe gaat het met rijmen?
- kent mijn kind de eerste letter van zijn naam?

- hoe zit het met letters van de namen van familieleden en andere eerste letters van bekende woordjes?
- Komt er dyslexie in de familie voor?

2. Overleggen met school

Ouders kunnen aan de leerkracht vragen:

- welke toetsen/observatielijsten gebruikt worden
- wat de resultaten zijn
- samen de signalen die op dyslexie kunnen wijzen te bespreken
- overleggen wat zij kunnen doen om hun kind thuis te ondersteunen

Een belangrijk signaal bij oudere kleuters is bijvoorbeeld dat ze veel moeite hebben met het benoemen van de klank bij de letter en dat ze moeizaam op een functionele manier met geschreven taal omgaan. Schrijft het kind bijvoorbeeld zijn naam? Kan het kind letters benoemen van woorden die hij op zijn verlanglijstje wil zetten?

3. Thuis extra ondersteunen

Om het taalbewustzijn van kleuters te stimuleren kunnen ouders thuis:

- samen boekjes lezen
- taal- en rijmspelletjes doen

Kleuters ontdekken zo de relatie tussen geschreven en gesproken taal, ontwikkelen hun woordenschat en krijgen plezier in het 'lezen' van boeken.

Veel taalvaardigheden kunnen spelenderwijs extra worden gestimuleerd, ook op de computer.

Hoofdstuk 3: Leren lezen en schrijven in groep 3

In groep 3 begint een kind echt met het leren lezen. In het eerste half jaar van groep 3 ligt de nadruk op het aanleren van alle klank-tekenkoppelingen (letterkennis) en de leeshandelingen die nodig zijn om met die letters woorden te maken en terug te lezen ('hakken en plakken' van woorden). Rond februari kennen de kinderen de meeste letters. Ze kunnen klankzuivere woorden lezen en schrijven. (lam, boom etc.)

In de tweede helft van groep 3 leren kinderen het volgende: woorden met medeklinkerclusters (stok, last), meerlettergrepige woorden (dakpan) en niet klankzuivere woorden met -eer, -oor, -eur, -eeuw, -ieuw, -uw en -aai, -ooi, -oei. In deze periode wordt er ook gewerkt aan het versnellen van het leestempo. Daarnaast is er veel aandacht voor het begrijpend lezen.

Hoe wordt er gehandeld in groep 3

Voor aanvankelijk lezen, gebruiken wij de methode 'Veilig Leren Lezen'. Hieronder staat schematisch vermeld hoe er in groep 3 gehandeld wordt.

Moment in de tijd	Actie door de leerkracht/IB
Aanvang groep 3	Starten met gegevens uit groep 2: <ul style="list-style-type: none">+ Risicoleerlingen zijn bekend+ Kinderen die al lezen zijn bekend. Het niveau is in groep 2 bepaald. Met de risicoleerlingen wordt direct met interventie gestart d.m.v. preteaching eventueel via RT in de klas. Er wordt gewerkt met Connect Klanken en Letters en Kwec-methodiek. De andere leerlingen worden goed geobserveerd. Bij problemen krijgen zij ook preteaching in of buiten de klas.
oktober	Meetmoment 1: <ul style="list-style-type: none">- Herfstsignalering Lijn 3 (alle leerlingen)- Toetspakket beginnende geletterdheid onderdeel Cijfers en letters, synthese. Er wordt een handelingsplan opgesteld voor de uitvallers.
oktober-februari:	Interventieperiode 1: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Daarnaast krijgen ouders woordrijboekjes mee om thuis te oefenen. Er wordt gewerkt met Connect klank en letters en Kwec-methodiek..
januari/februari	Meetmoment 2: <ul style="list-style-type: none">- Wintersignalering Lijn 3 Cito DMT 1A+2A worden afgenomen.- Cito Spelling M3 wordt afgenomen.- Cito Technisch lezen. Effect extra interventie van zwakke leerlingen vaststellen (evalueren) en handelingsplannen indien nodig bijstellen. Voor nieuwe zwakke leerlingen handelingsplannen opstellen.
februari-maart	Interventieperiode 2: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra ondersteuning door ouders d.m.v. woordrijboekjes

	Er wordt gewerkt met Connect woordherkenningen en eventueel Connect klank en letters.
Eind maart	Meetmoment 3: - Voorjaarssignalering Lijn 3 . Effect extra interventie van zwakke leerlingen vaststellen (evalueren) en handelingsplannen indien nodig bijstellen. Voor nieuwe zwakke leerlingen handelingsplannen opstellen.
maart-mei	Interventieperiode 3: Automatisering van het leesproces door middel van tutorlezen. Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra ondersteuning door ouders d.m.v. Woordrijboekjes (huiswerk) Er wordt gewerkt met Connect Vloeiend en eventueel Connect woordherkenningen en Kwec-methodiek..
juni	Meetmoment 4 eindevaluatie: + Eindsignalering Lijn 3: DMT en AVI wordt afgenomen. + Cito Spelling E3 wordt afgenomen. Advies begeleiding in groep 4 bespreken met de leerkracht van groep 4. De handelingsplannen voor het volgende schooljaar worden al gemaakt. Eindevaluatie alle handelingsplannen.

Toetsen zoals aangegeven op de jaarplanning.

Hoe kunnen ouders hun kind in groep 3 helpen?

Ouders spelen een belangrijke rol om hun kind te helpen door:

1. letten op signalen;
2. uw kind blijven stimuleren en bemoedigen;
3. overleggen met school;
4. thuis extra ondersteunen;
5. opkomen voor de belangen van het kind.

1. Letten op signalen

Om te weten welke signalen serieus genomen moeten worden, kunnen ouders zich de volgende vragen stellen:

- hoe zit het met de letterkennis?
- kan mijn kind namen van kleuren, dagen van de week, cijfers, reeksen onthouden?
- zijn er op het consultatiebureau, c.q. bij jeugdgezondheidszorg signalen waargenomen die wezen op hoorproblemen of spraak-taalproblemen?
- zijn er tekenen van moedeloosheid, faalangst?
- zoekt mijn kind uitvluchten om naar school te gaan?
- heeft mijn kind vaak lichamelijke problemen?
- zijn er gedragsproblemen?

2. Blijven stimuleren en bemoedigen

Wat kunt u doen om uw kind te stimuleren en te bemoedigen:

- natuurlijk gaat u niet uit van onwil of gemakzucht van uw kind
- u laat verwijten achterwege
- laat merken dat u achter uw kind staat
- u blijft met uw kind optimistisch en geeft het signaal af dat u samen de problemen gaat aanpakken

3. Overleggen met school

- U kunt navragen bij de leerkracht of er op de verschillende meetmomenten ook daadwerkelijk getoetst wordt, en zo ja wat de resultaten zijn. Het protocol geeft leerkrachten diverse suggesties voor toetsing. In het boekje "*Houvast bij leesproblemen en dyslexie*", *Leidraad voor ouders* (te bestellen op www.steunpuntdyslexie.nl) kunt u eventueel zelf de scores bijhouden.
- Elk meetmoment vormt een mogelijk startpunt voor behandeling en extra begeleiding. Vraag daar expliciet naar bij de leerkracht.
- Eind mei is een belangrijk moment. Blijven de leesproblemen van uw kind bestaan, dan is misschien een onderzoek door een deskundige buiten de school nodig. In overleg met de leerkracht of intern begeleider kunt u worden doorverwezen naar een dyslexiespecialist of dyslexie-instituut waarmee de school samenwerkt.

4. Thuis extra ondersteunen

Het is bekend dat kinderen met leesproblemen en dyslexie, als ze niet worden gestimuleerd (of juist worden over gestimuleerd) tot lezen, ze hiertegen een steeds grotere tegenzin ontwikkelen. Om te voorkomen dat ze daardoor steeds verder gaan achterlopen in vergelijking met hun klasgenoten, is het nodig ze extra te motiveren. Het kind optimaal betrekken bij het plannen van de oefeningen, zodat het zelf weet waarom er wordt geoefend, werkt positief.

Wat kunt u doen?

- Probeer op een leuke manier, b.v. in spelvorm, te oefenen met letters en klanken
- U kunt in overleg met de leerkracht één van de leesmethodes aanvullend thuis oefenen.
- Samen boeken lezen en voorlezen en hierover praten
- Zorg altijd dat het oefenen leuk blijft en zorg voor succeservaring
- Vraag de leerkracht van uw kind hoe, wanneer en op welke manier u het beste kunt oefenen

Blijven lezen is heel belangrijk voor een kind met (vermoedelijk) dyslexie. Het spreekt bijna vanzelf dat het leesmateriaal aansluit bij de interesses van het kind, zodat het gemotiveerd blijft en plezier in het lezen blijft houden. Ook stripboeken mogen! In de bijlage is een lijst van tips voor ouders.

5. Opkomen voor de belangen van uw kind

In groep 3 kunnen signalen al wijzen op dyslexie. Ouders komen op voor de belangen van hun kind als zij zich niet met een kluitje in het riet laten sturen, maar goed in de gaten houden dat de school de hulp biedt die het protocol adviseert.

In dit geval moeten ouders niet bang zijn om lastig gevonden te worden, maar natuurlijk wel proberen zo effectief mogelijk met de school te communiceren.

Hoofdstuk 4: Lezen en spellen in groep 4

In groep 4 wordt gewerkt aan voortgezet technisch lezen, begrijpend lezen, leesmotivatie en spellen.

Hoe wordt er gehandeld in groep 4

Hieronder staat schematisch vermeld hoe er gesignaleerd en gehandeld wordt.

Moment in de tijd	Actie door de leerkracht/IB.
Aanvang groep 4	Beginsituatie van alle leerlingen is op grond van gegevens uit groep 3 vastgesteld. Er wordt direct gestart met de opgestelde handelingsplannen.
Aanvang groep 4-oktober	Interventieperiode 1: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Er wordt gewerkt met Connect vloeiend lezen of Ralfi en Kwec-methodiek.
oktober	Meetmoment 1: <ul style="list-style-type: none">+ DMT en AVI worden afgenomen bij de kinderen die een handelingsplan hebben.+ Effect interventie van zwakke leerlingen vaststellen.+ Handelingsplan op- of bijstellen voor zwakke leerlingen.
oktober-februari	Interventieperiode 2: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Er wordt gewerkt met Ralfi of connect vloeiend lezen en Kwec-methodiek. .
Begin februari	Meetmoment 2: <ul style="list-style-type: none">+ Cito technisch lezen (alle leerlingen)+ DMT/AVI (alleen uitvallers Cito technisch lezen)+ Cito spelling M4 (alle leerlingen)+ PI-dictee (alleen uitvallers Cito spelling M4)+ Cito Begrijpend lezen M4 (alle leerlingen)+ Effect interventie van zwakke leerlingen vaststellen+ Handelingsplan op- of bijstellen voor zwakke leerlingen.
februari-maart	Interventieperiode 3: Via het werken met basis- en subgroepen extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Ralfi of connect vloeiend lezen en Kwec-methodiek..
Eind maart	Meetmoment 3: <ul style="list-style-type: none">+ Tussenmeting van lees- en spellingvaardigheden bij de zwakke leerlingen PI dictee, DMT, AVI

	+ vaststellen van de effecten van de interventies en handelingsplannen bijstellen.
april-mei	Interventieperiode 4: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Ralfi of connect vloeiend lezen en Kwec-methodiek..
juni	Meetmoment 4 en eindevaluatie: + Cito Technisch lezen (alle leerlingen) + DMT/AVI (alleen uitvallers Cito Technisch lezen) + Cito spelling M4 (alle leerlingen) + PI-dictee (alleen uitvallers Cito spelling E4 en leerlingen die extra begeleiding hebben gehad) + Cito begrijpend lezen E4 (alle leerlingen) In geval van vermoeden van dyslexie: afstemmen met ouders en eventueel externe deskundigen; Advies begeleiding in groep 5 bespreken met de leerkracht van groep 5. De handelingsplannen voor het volgende schooljaar worden al gemaakt. Eindevaluatie alle handelingsplannen.

I.v.m. vergoede dyslexiezorg goed opletten of de interventieperiodes aan de gestelde eisen voldoen. (3 E-scores op DMT en 2 interventieperiodes van 12 weken met extra interventies van 4X15 minuten of 3 X 20 minuten per week)
Toetsen zoals aangegeven op de jaarplanning.

Hoe kunnen ouders hun kind in groep 4 helpen?

In groep 4 komt het er op aan. Als een kind in dit jaar onvoldoende leesvaardigheden bijleert, wordt het een stuk lastiger om dit onder de knie te krijgen. In groep 4 beginnen leerlingen met hardnekkige leesproblemen het vaak op te geven. Daardoor dreigen ze steeds verder achter te gaan lopen. Ouders kunnen een belangrijke rol spelen om de leesmotivatie van hun kind te behouden.

U kunt het volgende doen om te helpen:

1. Letten op signalen
2. tijdig overleggen met school
3. Uw kind thuis extra ondersteunen
4. Opkomen voor de belangen voor uw kind.

Letten op signalen:

U kunt een belangrijke rol spelen door te letten op signalen die er op wijzen dat uw kind niet meer gemotiveerd is om te leren lezen en begint te twifelen aan zijn mogelijkheden om het ooit te leren.

Blijven stimuleren en bemoedigen

Blijven stimuleren en bemoedigen is in groep 4 van het allergrootste belang. Het is belangrijk aandacht te vestigen op wat het kind wel kan of waar het zelfs erg goed in is. Successen vergroten het zelfvertrouwen van een kind.

Overleggen met school

Overleg over de toetsmomenten. Aan de hand van de streefdoelen kunt u eventueel kijken hoe uw kind scoort. Maakt u zich ongerust, neem dan zeker, ook tussendoor, contact op met de leerkracht. Wacht niet op het gebruikelijke tien-minuten-gesprek.

Als een kind de streefdoelen niet haalt, is het aan de school om een handelingsplan op te stellen. Dit handelingsplan krijgt u thuis om te ondertekenen en daarna weer terug te geven aan de school.

Overleg over de overdracht naar de leerkracht van groep 5.

Thuis extra ondersteunen

Blijven lezen en blijven motiveren is nu van het grootste belang. Het is bekend dat kinderen (en ook volwassenen) minder te motiveren zijn tot moeilijke taken. Het helpt als de leestaken te maken hebben met een onderwerp dat in de belangstellingssfeer van het kind ligt of waar ze het nut van inzien. Voor ouders is het een uitdaging in het dagelijks leven zoveel mogelijk lees- en schrijfmomenten te ontdekken. ("Wil jij alvast even de boodschappen opschrijven?" etc.) Op de site www.makkelijklezen.nl zijn (makkelijke leesbare) boeken op verschillende AVI-niveaus te vinden. In overleg met de leerkracht kan er thuis aanvullend geoeft worden met het kind. De aanpak van school kan vaak thuis voortgezet worden.

Opkomen voor de belangen van uw kind

Als de leesproblemen aanhouden of de achterstand van uw kind verergert, kunt u ervoor kiezen om uw kind extern te laten behandelen. Onderzoek is meestal niet nodig. (Zie paragraaf onderzoeksbeleid)

De intern begeleider heeft adressen waar u terecht kunt. Overleg even met haar.

Hoofdstuk 5: Lezen en spellen in groep 5 t/m 8

In de bovenbouw van de basisschool is het leesonderwijs erop gericht kinderen steeds meer woorden te leren lezen en steeds zelfstandiger te maken, om door middel van lezen informatie op te doen en hun kennis uit te breiden.

Het begrijpend lezen is erg belangrijk. Daarnaast neemt het vlot kunnen stillezen een belangrijke plaats in.

Hoe wordt er gehandeld in groep 5

Hieronder staat schematisch weergegeven hoe er in **groep 5** gesignaleerd en gehandeld wordt. In groep 5 streven we ernaar om bij de leerlingen met het vermoeden van dyslexie een verklaring aan te vragen.

Moment in de tijd	Actie door leerkracht/IB
Aanvang groep	Beginniveau vaststellen van alle leerlingen op basis van dossieranalyse; In geval van vermoeden van dyslexie: afstemmen met ouders en eventueel externe deskundigen; Handelingsplan maken voor zwakke leerlingen.
Aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee eind groep 4: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Ralfi en Kwec-methodiek.
Eind oktober	Meetmoment 1: Leerlingen voor aanvraag dyslexieverklaring maken de volgende toetsen: <ul style="list-style-type: none">- Brus- De klepel- PI-dictee- Avi- beheersingsniveau- Avi- hoogste instructie niveau- Avi- frustratieniveau- Stillezen- Niveautest spellen + Effect interventie vaststellen m.b.v. methodegebonden toetsen. + Handelingsplan op- of bijstellen voor zwakke leerlingen.
november tot januari	Interventieperiode 2: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Ralfi en Kwec-methodiek.
januari	Meetmoment 2: Leerlingen voor aanvraag dyslexieverklaring maken de volgende toetsen: <ul style="list-style-type: none">- Brus- De klepel- PI-dictee

	<ul style="list-style-type: none"> - Avi- beheersingsniveau - Avi- hoogste instructie niveau - Avi- frustratieniveau - Stillezen - Niveautest spellen <ul style="list-style-type: none"> + Cito spelling (alle leerlingen) + DMT/ AVI (alle leerlingen) + Cito technisch lezen (alle leerlingen) + Cito Begrijpend Lezen (alle leerlingen) + Vaststellen van de effecten van de interventie en eventueel handelingsplan bijstellen + Handelingsplan spelling opstellen voor de zwakke leerling die uitvallen bij Cito spelling.
Februari t/m maart	<p>Interventieperiode 3: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee eind groep 4: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Ralfi en Kwec-methodiek.</p>
Eind maart	<p>Meetmoment 3: Leerlingen voor aanvraag dyslexieverklaring maken de volgende toetsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brus - De klepel - PI-dictee - Avi- beheersingsniveau - Avi- hoogste instructie niveau - Avi- frustratieniveau - Stillezen - Niveautest spellen <ul style="list-style-type: none"> + Effect interventie vaststellen en eventueel handelingsplan bijstellen. + Handelingsplan opstellen voor uitvallers. + Aanvraag dyslexieverklaring opstellen.
April t/m mei	<p>Interventieperiode 4: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied: n.a.v. analyse PI dictee: categorieën oefenen uit zelfstandig spellen. Er wordt gewerkt met Ralfi en Kwec-methodiek.</p>
juni	<p>Meetmoment 4 en eindevaluatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> + Technisch lezen (alle leerlingen) + DMT/AVI (alle leerlingen) + Cito spelling (alle leerlingen) + PI dictee (alleen uitvallers Cito spelling)

	<ul style="list-style-type: none">+ Effecten interventie vaststellen en eventueel handelingsplan op- of bijstellen.+ Advies begeleiding volgende leerkracht bespreken. Overdracht leerlingen met dyslexieverklaring.
--	---

Toetsen zoals aangegeven op de jaarplanning.

Hoe wordt er gehandeld in de groepen 6 t/m 8

Hieronder staat schematisch weergegeven hoe er in **groep 6 t/m 8** gesignaleerd en gehandeld wordt.

Moment in de tijd	Actie door leerkracht/IB
Aanvang groep	Beginniveau vaststellen van alle leerlingen op basis van dossieranalyse; Bij leerlingen met een dyslexie verklaring: afstemmen met ouders en eventueel externe deskundigen. Het handelingsplan is gemaakt door de vorige leerkracht voor dyslectische leerlingen.
Aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied en (begrijpend) leesgebied. Voor de invulling van het handelingsplan voor de dyslectische kinderen: zie schema Globale strategie begeleiding dyslectische kinderen.
Eind oktober	Meetmoment 1: <ul style="list-style-type: none">+ PI-dictee afnemen (alleen dyslectische en zwakke leerlingen)+ Avi, DMT (alleen dyslectische en zwakke leerlingen)+ Effect interventie vaststellen m.b.v. methodegebonden toetsen.+ Handelingsplan op- of bijstellen voor dyslectische leerlingen.
november tot januari	Interventieperiode 2: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied en (begrijpend) leesgebied. Voor de invulling van het handelingsplan voor de dyslectische kinderen: zie schema Globale strategie begeleiding dyslectische kinderen.
januari	Meetmoment 2: <ul style="list-style-type: none">+ Cito spelling (alle leerlingen)+ Cito technisch lezen (alle leerlingen)+ DMT/ AVI (alle leerlingen, zie toetskalender voor welke groepen)+ Cito Begrijpend Lezen (alle leerlingen)+ Vaststellen van de effecten van de interventie en eventueel handelingsplan bijstellen+ Handelingsplan spelling opstellen voor de zwakke leerling.
Februari t/m maart	Interventieperiode 3: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied en (begrijpend) leesgebied. Voor de invulling van het handelingsplan voor de

	dyslectische kinderen: zie schema Globale strategie begeleiding dyslectische kinderen.
Eind maart	Meetmoment 3: <ul style="list-style-type: none"> + PI-dictee afnemen (dyslectische en zwakke leerlingen) + Avi, DMT (alleen dyslectische en zwakke leerlingen) + Effect interventie vaststellen m.b.v. methodegebonden toetsen en eventueel handelingsplan bijstellen.
April t/m mei	Interventieperiode 4: Via het werken met basis- en subgroepen: extra oefenmomenten aanvankelijk lezen aanbieden. Extra hulp op spellinggebied en (begrijpend) leesgebied. Voor de invulling van het handelingsplan voor de dyslectische kinderen: zie schema Globale strategie begeleiding dyslectische kinderen.
juni	Meetmoment 4 en eindevaluatie: <ul style="list-style-type: none"> + DMT/AVI (alle leerlingen, zie toetskalender voor welke groepen) + Cito technisch lezen (alle leerlingen) + Cito spelling (alle leerlingen) + Effecten interventie vaststellen en eventueel handelingsplan op- of bijstellen. + Advies begeleiding volgende leerkracht bespreken.

I.v.m. vergoede dyslexiezorg goed opletten of de interventieperiodes aan de gestelde eisen voldoen. (3 E-scores op DMT en 2 interventieperiodes van 12 weken met extra interventies van 4X15 minuten of 3 X 20 minuten per week)
Toetsen zoals aangegeven op de jaarplanning.

Hoe kunnen ouders hun kind in de bovenbouw helpen?

U kunt uw kind op de volgende manieren helpen:

1. letten op signalen
2. overleggen met school
3. thuis extra ondersteunen
4. blijven stimuleren en bemoedigen
5. gebruik maken van hulpmiddelen
6. opkomen voor de belangen van uw kind

Letten op signalen

Omdat dyslexie lang niet altijd in de onderbouw wordt gesignaleerd, blijft het belangrijk om bedacht te zijn op signalen van dyslexie als blijkt dat:

- + de leesontwikkeling niet vlot verloopt;
- + het kind tekenen van faalangst gaat vertonen bij lees- en spellingtaken;
- + het kind emotionele of gedragsproblemen ontwikkelt zonder duidelijke oorsprong.

Een eenvoudige manier om op signalen te letten, is te luisteren als het kind hardop leest of onzinwoorden moet lezen. Bij het hardop lezen vallen het trage tempo en de vele fouten op. Bij onzinwoorden heeft uw kind geen steun aan het woordbeeld of houvast aan de betekenis van een woord in een zin. Onzinwoorden moeten letter voor letter verklankt worden. Dit kost kinderen met dyslexie opvallend veel moeite.

Overleggen met school

Maakt u zich ongerust om uw kind, dan is de eerste stap het informeren naar de toetsresultaten. Dit kan dus ieder jaar rond de herfstvakantie. Als bekend is dat uw kind dyslexie of ernstige lees-/spellingproblemen heeft, dan zijn voortgangsgesprekken gewenst om de handelingsplannen te bespreken.

Thuis extra ondersteunen

(Voor)lezen als dagelijkse kost! Wanneer uw kind niet zelf wil lezen, blijft voorlezen tot en met groep 8 (of zelfs later) belangrijk. Het liefst dagelijks. Hierdoor krijgt uw kind toch toegang tot de gewone kinderboeken die bij zijn/haar leeftijd past. Als ouder werk je hierdoor ook mee aan het voorkomen van een taalontwikkelingsachterstand. Kinderen ervaren zo dat boeken lezen leuk kan zijn. We attenderen u op de volgende tips:

- + Probeer een voorleesrooster te maken zodat meerdere leden uit het gezin of opa en oma, de oppas een bijdrage kunnen leveren.
- + Houd een (voor)leeslogboek bij. Het is stimulerend om te zien wat er in de loop der tijd allemaal al is gelezen.
- + Ouders van meerdere kinderen kunnen hun keuze van het voorleesboek afstemmen op de oudste. De jongste kinderen pikken eruit op waar ze aan toe zijn en voor de oudste is het plezieriger om een boek op eigen leeftijdsniveau voorgelezen te krijgen.
- + Het belangrijkste is dat de boeken kinderen aanspreken. Ze moeten ze leuk en spannend vinden.
- + Tijdens het (voor)lezen kunt u af en toe stoppen en (open) vragen stellen. Of hardop denkend praten over de tekst. Hierdoor wordt het kind gestimuleerd om zijn eigen gedachten onder woorden te brengen. Bijvoorbeeld: "Wat vind je van...?", "Hoe denk je dat dit werkt..?", "Hoe gaat het verder..?", "Wat zou daarvoor de reden kunnen zijn...?".
- + Kinderen leren veel van de feedback die iemand geeft over de manier waarop ze lezen. Niet door te zeggen dit is fout, maar door ze een hulpmiddel (een strategie) aan te bieden. Bijvoorbeeld: "Lees de eerste letter nog eens?", "Spel het woord nog eens?", "Hak het woord eens in stukjes", "Op welk woord lijkt dit woord erg?", "Welke regel heb je bij dit woord nodig?", "Welk ezelsbruggetje had je ook alweer bedacht?".
- + Een voorbeeld van een 'begrijpend lees'-strategie is een kind leren eerst de koppen in een tekst te lezen voordat hij aan de volledige tekst begint. Hiermee weet hij globaal waar de tekst over gaat en dit helpt hem om de volledige tekst te begrijpen.
- + Het kind laten voorlezen aan een veel jonger broertje, zusje, neefje, buurmeisje etc.
- + Bij zelf lezen is het zaak een kind keuze te bieden uit verschillende soorten boeken, van lees- en informatieve boeken tot strips.

Blijven stimuleren en bemoedigen

Een belangrijk punt in de begeleiding van kinderen met dyslexie is het uitbreiden van de effectieve leertijd. Elke nieuwe lees- en spellingvaardigheid moet bij uw kind veel intensiever geoefend worden dan bij het gemiddelde kind. Dat vraagt om veel herhaling en verwerken van lees oefeningen bij andere bezigheden. Als u zich hiervan bewust bent, kunt u creatief meedenken over de manieren waarop er ook thuis (ongemerkt) geoefend kan worden met lezen en schrijven. Om de beurt hardop lezen is een uitstekend hulpmiddel. Elke dag 10 minuten hardop lezen is daarbij een mooie regel. (beter 5 x 10 minuten dan 1 x 50 minuten). Bij stimuleren hoort altijd begrip en bemoediging voor een kind. Een kind moet thuis niet te veel gedwongen worden.

Gebruik van hulpmiddelen

Als een kind op school hulpmiddelen gebruikt bij lezen en schrijven, is het belangrijk dat hij hiervan ook thuis gebruik kan maken bijvoorbeeld bij het maken van huiswerk.

Omgekeerd is het goed om ook met de leerkracht te delen wat thuis al ondernomen is om uw kind te ondersteunen en samen met de leerkracht te bekijken of daar ook in de klas mogelijkheden voor zijn. Extra oefenen van de basisvaardigheden vindt in principe op school plaats, maar kan thuis natuurlijk wel ondersteund worden wanneer het op een speelse niet dwingende manier gebeurt.

Opkomen voor de belangen van uw kind

Aan de bel trekken bij ongerustheid over de leesontwikkeling van een kind, is opkomen voor zijn of haar belangen. Ouders moeten aandacht blijven vragen voor de leesontwikkeling als ze denken dat het niet goed gaat! Zeker in de wetenschap dat, hoe vroeger de problemen aangepakt worden, hoe

groter de kans op succes is. Opkomen voor de belangen van een kind is ook dat men het contact met de school en deskundigen op een positieve manier aangaat.

Voor de groepen 3 t/m 8 hebben wij minimumdoelen voor het lezen. Wij trachten deze doelen te bereiken met alle kinderen.

Minimumdoelen Lezen

Groep 3	1 e rapport: AVI M3	2 e rapport: AVI E3
Groep 4	1 e rapport: AVI M4	2 e rapport: AVI E4
Groep 5	1 e rapport: AVI M5	2 e rapport: AVI E5
Groep 6	1 e rapport: AVI M6	2 e rapport: AVI E6
Groep 7	1 e rapport: AVI M7	2 e rapport: AVI E7
Groep 8	1 e rapport: AVI plus	

Hoofdstuk 6: Hoe gaan wij op De Zonnewijzer om met dyslexie

Dyslexieverklaring Sine Limite

Vanaf eind groep 4 wordt met ouders besproken dat er bij de leerling vermoedens zijn van dyslexie. In groep 6/7 zullen voor de aanvraag van een dyslexieverklaring verschillende toetsen worden afgenomen zodat aan het eind van groep 5 wellicht een dyslexie verklaring van Sine Limite afgegeven kan worden.

Er wordt naar de volgende kenmerken gekeken:

- + De ernst van de lees- en spellingsachterstand. (D/E score Cito en niet voldoen aan AVI minimumdoel)
- + De hardnekkigheid van de problematiek. (Ondanks intensieve begeleiding zoals Connect en Ralfi lezen en RT is er te weinig vooruitgang)
- + Een onvolledige en moeizame automatisering.

Afspraken voor intern omgaan met (vermoedens van) dyslexie

- + In de klassenmap komt een overzicht waarop alle problemen vermeld worden. Voor leerkrachten en invallers is dit duidelijk. Hierop wordt dus ook vermeld hoe de dyslectische leerlingen begeleidt worden.
- + Wij houden voor deze leerlingen een dyslexiekaart bij waarop alle benodigde aanpassingen genoteerd staan. Deze kaart staat in Parnassys en is als blad uitgeprint voor in de groepsmap.
- + Tijdens de overdracht naar de nieuwe leerkracht wordt deze leerling extra besproken. De aanpassingen die noodzakelijk zijn worden doorgenomen.

Contacten ouders

De leerkracht bespreekt de resultaten met de ouders. Problemen op het gebied van lezen en spelling worden besproken. Dyslexie wordt niet genoemd; er wordt gesproken over lees- en spellingproblemen. Wanneer ouders zelf met vragen over dyslexie komen, bespreekt de leerkracht de procedure met ze en geeft aan dat wij het kind nauwlettend in de gaten houden.

Op het moment dat wij voorbereidingen willen treffen voor de aanvraag van een dyslexie verklaring via Sine Limite wordt er door de leerkracht een afspraak gemaakt met de ouders voor een gesprek. Dit proces zal ingezet worden wanneer de leerling in groep 6-7-8 zitten en niet in aanmerking zouden komen voor vergoede zorg en dus niet in aanmerking komen voor een begeleidend traject buiten school. Bij het gesprek zijn de leerkracht en de IB-er aanwezig. De IB-er leidt het gesprek. Tijdens het gesprek wordt de procedure van het aanvragen van de dyslexieverklaring besproken en de specifieke problemen van het kind. Daarnaast wordt er besproken hoe wij in de toekomst met de problemen van het kind omgaan.

Vergoede zorg traject: wanneer er een vermoeden is van ernstige enkelvoudige dyslexie, kan de mogelijkheid van vergoede diagnostiek en behandeling via de zorgverzekeraar met ouders besproken worden.

De ouder vraagt in dit geval de school het leerlingdossier met de daarbij behorende bijlagen aan te leveren. Vervolgens melden de ouders hun kind aan bij een dyslexie instituut (b.v. Braams, AGNO). Hier wordt het leerlingdossier beoordeeld en wanneer het voldoet aan de criteria kan er vervolgens onderzoek plaatsvinden. Afhankelijk van de uitkomsten hiervan kan het kind in behandeling worden genomen. Ouders kunnen bij hun zorgverzekeraar navragen met welk instituut de zorgverzekeraar een contract heeft afgesloten.

Globale strategie begeleiding dyslectische kinderen.

Voor kinderen met vermoedens van dyslexie of met een dyslexieverklaring, maar ook voor alle kinderen met lees- en spellingproblemen nemen wij zo nodig de volgende maatregelen. Alle maatregelen die wij nemen, worden bijgehouden in het handelingsplan en de dyslexiekaart. Wanneer een kind een dyslexieverklaring heeft zal rekening gehouden worden met de aanbevelingen die in de indicerende diagnose worden gesteld.

Leesproblemen	maatregelen
+ Informatie (zaakvakken, begrijpend lezen) te traag lezen, helemaal niet	+ Preteaching (d.m.v. voorlezen/ lezen en nalezen, met leerkracht,

<p>kunnen lezen.</p> <ul style="list-style-type: none"> + Informatie: moeite met selecteren van hoofdzaken. + Informatie: veel details missen. 	<p>ouder of medeleerling, bandje) van teksten voor begrijpend lezen en zaakvakken.</p> <ul style="list-style-type: none"> + De leerkracht leest veel teksten voor in de klas (begrijpend lezen, zaakvakken). Deze vakken zijn niet bedoeld als technisch leesles. Dit geldt zeker voor kinderen met leesproblemen. + Leerlingen lezen teksten stil voor zichzelf en kunnen woorden opvragen bij buurman/vrouw. Laat ze met elkaar praten over wat ze niet begrijpen in de tekst.
<ul style="list-style-type: none"> + Vindt onvoorbereid hardop lezen vervelend, probeert dit te vermijden. 	<ul style="list-style-type: none"> + Dyslectische kinderen laten we nooit onvoorbereid hardop lezen. Alleen kleine (in overleg gekozen) stukjes die intensief zijn voorbereid, laten lezen.
<ul style="list-style-type: none"> + Opdrachten en toetsen te traag lezen. + Opdrachten en toetsen: veel details missen. + Moeite met het lezen en beantwoorden van meerkeuzevragen. 	<ul style="list-style-type: none"> + Meer tijd geven of het aantal opdrachten beperken. + Toetsen voorlezen of op band zetten (ook CITO). + Lees vragen en antwoorden voor terwijl de leerling (voor zichzelf) meeleest.
<ul style="list-style-type: none"> + Niet adequaat scoren op leestoetsen (DMT, AVI) 	<ul style="list-style-type: none"> + Doortoetsen welk niveau een leerling kan lezen zonder naar de tijd te kijken. + Speciale beoordeling op het rapport (dyslexiecijfer) zodat de inspanning tot uitdrukking wordt gebracht en niet het niveau. Dit wordt uiteraard wel apart vermeld d.m.v. een sterretje dat verwijst naar de verklaring onder aan het rapport. + Geen AVI niveaus noemen op het rapport.
<ul style="list-style-type: none"> + Heeft bij lezen last van een te kleine letter. 	<ul style="list-style-type: none"> + Opdrachten, tekst altijd getypt aanbieden. Tekst vergroten.

Schrijf- en spellingproblemen	maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> + Het niet adequaat scoren op een klassikaal dictee of op spellingtoetsen. 	<ul style="list-style-type: none"> + Kwec-methodiek wordt ingezet vanaf de kleuter-groep 3-groep 4- vanaf groep 5 ingezet voor individuele kinderen + Woordpakketschrift meegeven naar huis. + Dagelijks oefenen op de computer in de vorm van preteaching (3 dagen voor de introductie van het nieuwe woordpakket). (eventueel na 14.30u) + Zo nodig reductie van de woordpakket omvang (10-15 woorden). Dit in over leg met de IB-er. + Het aanbieden van de woorden via Ambrasoft. Thuis kan de leerling dit

	<p>via internet doen Leerkracht moet hiervoor wel de woordpakketten activeren.</p> <ul style="list-style-type: none"> + Kijk het werk na met zo min mogelijk rode strepen. + Geef efficiënte en effectieve spellingregels. + Vanaf groep 4 de tekstverwerker leren gebruiken.
+ Het niet juist spellen tijdens andere vakken.	<ul style="list-style-type: none"> + Geen spellingfouten aangeven als het niet om spelling gaat. + Spellingcontrole op de tekstverwerker of andere hulpmiddelen zoals woordenboek gebruiken.
+ Zeer wisselende spellingprestaties, soms een 'érg dyslectische dag'.	+ Accepteren. Geen aandacht voor spellingfouten maar voor de inhoud van het werk.
+ Moeite met foutloos overschrijven uit een boek of van het schoolbord, maar ook van een eigen geschreven verhaaltje.	<ul style="list-style-type: none"> + Niet over laten schrijven van het bord. Geef de opdracht of informatie op papier. Laat zo min mogelijk overschrijven. + Laat ze verhaaltjes op de tekstverwerker met spelling-controle schrijven. Niet opnieuw over laten schrijven.
+ Traag schrijven	+ Geef extra tijd. Geef dyslectische kinderen bij een proefwerk als eerste hun blaadje.
+ Moeite met het maken van aantekeningen (luisteren en opschrijven tegelijk lukt niet)	+ Verstrek een kopie van de aantekeningen.
+ Vermijdingsgedrag t.a.v. schrijven omwille van de spelling.	+ Eventueel werken bij stellen met de 'underlining option'. (Bij het niet weten van de schrijfwijze, schrijft het kind het woord onderstreept op. Het wordt dan niet fout gerekend)
<ul style="list-style-type: none"> + Startproblemen: Hoe begin ik met het schrijven van een stuk? + Formuleringsproblemen bij het produceren van een tekst. + Problemen met het aanbrengen van een structuur in de zinnen, de tekst die geschreven wordt. 	<ul style="list-style-type: none"> + Extra hulp geven bij het schrijven van teksten, werkstukken. + Leer aan eerst een opzet van de tekst te maken, met inleiding, een aantal kernen en een slot. + Leer een schrijfstijl met korte zinnen aan. + Eis bij een werkstuk minder pagina's. + Laat op de tekstverwerker werken. De eerste versie is een ruwe versie. (Het is makkelijker iemand te helpen als er iets op papier staat).

Functioneren in de klas	maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> + Mondeling gegeven opdrachten niet verstaan of niet onthouden. + Moeite met lange uitleg of instructie 	<ul style="list-style-type: none"> + Leerling vooraan in de klas zetten. + Toestaan dat leerling dingen vraagt aan buurman/vrouw. + Vaker controleren of leerling opdracht heeft onthouden. + Instructie kort houden.
+ Moeite met onthouden van meerdere	+ Niet meerdere opdrachten tegelijk

opdrachten tegelijk.	geven of de opdrachten op het bord schrijven.
+ Problemen met opdrachten die snel gegeven worden.	+ Leerling goed in de gaten houden en helpen/herhalen waar nodig. + Meer tijd nemen voor het geven van de opdrachten/instructies. + Huiswerk al eerder opgeven, niet als de bel gaat.
+ Concentratieverlies door achtergrondlawaai	+ Voor rust en structuur in de klas zorgen. + Leerling vooraan in de klas zetten. + De leerling laten werken met een koptelefoon (bouwvakkerskoptelefoon) op om het geluid te denken.
+ Makkelijk de draad kwijtraken na gestoord te zijn.	+ Proberen de klas zo te organiseren dat leerlingen niet te veel gestoord worden. + Toestaan dat de leerling een rustige werkplek opzoekt. + Als leerkracht zelf geen storende dingen tijdens het werken doen.
+ Problemen met het noteren van huiswerk.	+ Huiswerk al eerder tijdens de les geven. + Huiswerk op bord schrijven. + Agenda controleren.

Frustraties en spanningen	maatregelen
+ Interne toeschrijving van problemen: bijv. "ik ben dom", "Ik leer dat nooit", minderwaardigheidsgevoelens. + Externe toeschrijving van succes: "Ik heb mazzel gehad". + Externe toeschrijving van problemen: bijv. het ligt aan de meester of juf. + Externaliserend reageren: boos zijn, de clown uithangen. + Sterk sociaal wenselijk reageren + Compenseren in sociaal gedrag t.a.v. leeftijdsgenoten. + Teruggetrokken reageren, stilletjes.	+ Benadruk datgene waar een kind goed in is bijv. sport, muziek. + Zoek de ingangen waarmee de motivatie van de leerling te verbeteren is (wat vindt hij/zij leuk aan het vak) + Voorkom persoonsgebonden toeschrijving van problemen (het is mijn schuld) + Zorg dat de eisen die je stelt duidelijk zijn. + Bespreek het werk na en leg de leerling uit waaraan falen te wijten is en hoe hij/zij zich beter kan voorbereiden.
+ Weinig erkenning voor dyslexie bij klasgenoten: plagen etc.	+ Zorg dat het leerprobleem duidelijk en geaccepteerd is door klasgenoten door regelmatige groepsgesprekken hierover. Maak duidelijk welke maatregelen voor welke leerling gelden.
+ Moeite met gegeven dat heel hard werken vaak niet tot een goed cijfer leidt of verbetering van het leesniveau.	+ Zorg voor succeservaringen bij onderdelen waarbij het kind wel kan scoren. + Reken de probleemonderdelen niet te zwaar mee.
+ Veel tijd nodig voor huiswerk	+ Huiswerkbegeleiding geven op school. + Geef het huiswerk ruim van te voren op.

Andere problemen	maatregelen
+ Automatiseren(bijv. tafels)	+ Bij onvoldoende vooruitgang hulpmiddel laten gebruiken (tafelkaart, rekenmachine)
+ Memoriseren (topografie, feitenkennis)	+ Gebruik de computer. + Laat de leerstof hardop lezen. + Laat woorden opschrijven. + Verzin ezelsbruggetjes
+ Vermoeidheid door extra inspanning die het niet geautomatiseerd lezen / schrijven / werken vergt.	+ Hoeveelheid (huis)werk verkleinen. + Vragen of ouder kan helpen teksten voor te lezen. + Proberen de huiswerkmethodes van de leerling te optimaliseren, waardoor er vrije tijd overblijft. + Aansporen tot een actieve vrijetijdsbesteding.
+ Vermoeidheid door de extra tijdsinspanning die nodig is om een taak tot een goed einde te brengen.	+ Taak verdelen in deeltaken, goede planning maken, niet te lang achter elkaar doorwerken zonder pauze.

Uitvallers worden door de leerkracht volgens de afgesproken procedure gemeld bij de IB-er. De IB-er volgt van een afstand de prestaties van het kind en kijkt of de handelingsplannen goed uitgevoerd worden. De IB-er ondersteunt de leerkrachten in de vorm van coaching op het gebied van dyslexie

Toets- en onderzoeksbeleid

Wij kunnen als school de diagnose dyslexie niet stellen. Dit moet door een deskundige orthopedagoog gedaan worden. Wij als school zullen dan Sine Limite inschakelen wanneer het gaat om een dyslexie verklaring in de groepen 6,7 en 8. Wanneer er in groep 3,4 vermoeden is van dyslexie zullen we in gesprek met ouders gezamenlijk kijken welke aanbieder de ouders benaderen voor het onderzoek en mogelijke vergoede zorg.

Wanneer er vermoedens zijn van dyslexie gaan wij in groep 4,5 aanvullende toetsen afnemen zodat er eind groep 4,5 een verklaring aangevraagd kan worden.

Wat te doen wanneer ouders aanvullend onderzoek willen?

- + Ouders kunnen zelf aanvullend onderzoek regelen op eigen kosten. De zorgverzekeraar vergoedt sinds januari 2009 ook onderzoeken voor kinderen tot een bepaalde leeftijd. Vanaf 2013 (7 jaar of ouder) kunnen alle kinderen binnen het basisonderwijs in aanmerking komen voor het vergoede onderzoek. Ouders kunnen informeren met welke instituten de zorgverzekeraar een contract heeft.
- + Wij willen als school de gegevens voor de onderkende diagnose aanleveren.
- + Wij zijn als school bereid tot overleg met de onderzoeker.
- + Wij zullen als school de ouders adressen aanleveren van onderzoekers.

Dossiervorming

Van alle leerlingen binnen De Zonnewijzer wordt een leesdossier bijgehouden.

Welke aanpassingen hebben wij nog meer op de Zonnewijzer?

Ons leesonderwijs heeft een standaard doorgaande lijn van groep 1 tot met 8. De wordt gewaarborgd door de volgende op een volgende methodes:

Groep 1 en 2: Onderbouwd

Groep 3: Lijn 3

Groep 4-8: Estafette

Daarnaast hebben we op de verschillende leesniveau's binnen het schoolbreed lezen. De manier van schoolbreed lezen hangt af van het niveau dat het kind leest. Dit staat hieronder beschreven.

Als we het hebben over een kind dat een dyslexie verklaring heeft dan hebben we op de Zonnewijzer een aantal aanpassingen; Kwec, Sprint en een aantal oefen manieren om het automatiseren te versnellen. Ook deze staan hieronder beschreven.

Schoolbreed lezen

Op de Zonnewijzer gaan wij drie keer per week schoolbreed lezen. Dit betekent dat de kinderen naar aanleiding van hun leesniveau (DMT en AVi) worden ingedeeld. Wij kennen vijf verschillende vormen waarin kinderen lezen:

Duo lezen; kinderen die op niveau zitten van de groep maar nog geen stillees niveau hebben (Eind 5) gaan in tweetallen gezamenlijk lezen in een zelfde boek.

Ralfi lezen/Connect lezen; kinderen die onder het niveau van de groep lezen en nog geen stillees niveau hebben (Eind 5) gaan in een klein groepje met een leerkracht lezen. Zij lezen 1 week lang dezelfde tekst met als doel woordherkenning en daardoor tempo verhogen. Dit gaat door middel van voorlezen, koorlezen en zelf lezen. De ontwikkeling van het kind, dat in aanmerking komt voor deze manier van lezen, wordt gevolgd in een handelingsplan (leesdossier)

Stillees groep + LIST; kinderen die het stillees niveau (Eind 5) hebben behaald gaan in een boek op eigen niveau lezen. Daarnaast gebruiken we de LIST methodiek; de leerkracht geeft minilesje ter bevordering van de motivatie van het lezen.

Aangepast lezen; kinderen die in de groepen 6-7-8 zitten en niet op het stilleesniveau (Eind 5) zitten kunnen via de site www.aangepastlezen.nl een account aanmaken en dus met de computer lezen.

Kleuterlezen; wanneer een kleuter of een leerling van groep 3 een dusdanig lees niveau heeft, wordt het kind gekoppeld aan een leerling van groep 8 zodat het 1 á 2 keer in de week tijdens het schoolbreedlezen ook op zijn/haar niveau wordt aangesproken.

Kwec

De KWeC-methodiek is een multisensoriële spellingmethodiek die als ondersteuning bij elke spellingmethode gebruikt kan worden. Voor spellingzwakke en dyslectische leerlingen is dit een ideale methodiek, omdat ze inzicht krijgen in de opbouw van de Nederlandse spelling. Door dit op een andere manier dan met letters te visualiseren dmv kleuren, kunnen ze grip krijgen op het proces dat gebeurt tijdens een spellingregel. Het is daardoor niet meer een kwestie van het uit je hoofd leren van een spellingregel en deze vervolgens vergeten toe te passen, maar het begrijpen van een spellingregel, doordat er logica in gebracht wordt. Samen met retentietraining geeft dit dan zeer positieve effecten op de spellingresultaten en het gevoel van eigen waarde van de leerlingen.

De KWeC-methodiek is niet alleen geschikt voor leerlingen met spellingproblemen of dyslexie, maar ook voor leerlingen die wel goed zijn in spelling. Ook zij krijgen een goed inzicht in de opbouw van de Nederlandse spelling, maar zullen de bij de KWeC-methodiek behorende materialen eerder laten staan dan de leerlingen met spellingproblemen. Het voordeel van het feit dat de hele klas via de KWeC-methodiek de spelling aanleert is tevens een voordeel voor de leerkracht, daar de betere leerlingen de andere leerlingen kunnen helpen, omdat ze op dezelfde manier hebben leren leren

Inzet:

In de groepen 1-2: alle letters die aangeboden worden staan afgebeeld op de juiste kleur zodat de kinderen deze kleur al aangeboden krijgen.

In de groep 3 ; wanneer de letter volgens de methode "Lijn 3" worden aangeboden krijgen de letters/klank een plekje op het Klinkerschema. Daarnaast worden de woorden bebouwd met de bij behorende blokjes.

In groep 4-6; afhankelijk van het niveau van spellen van het kind gaat het bouwen van de

woorden door in deze groepen.

Sprint

Sprint is compenserende software voor lees- en schrijfproblemen zoals dyslexie. Sprint biedt hulp bij lezen en schrijven zodat je de lesstof sneller, gemakkelijker en nauwkeuriger kunt verwerken. Door de aangename voorleesstem hoor je wat je schrijft en merk je sneller je fouten op. De slimme woordvoorspeller en spellingcontrole helpen je een tekst foutloos te schrijven. Met Sprint kun je vertrouwen op betere resultaten bij lezen, schrijven en leren.

Inzet

Wanneer een leerling een dyslexie verklaring heeft, gaan we gezamenlijk op weg om te kijken waar het kind deze ondersteuning nodig heeft. Dit kan zijn bij de verwerking van lessen maar ook bij het maken van een werkstuk. Daarnaast wordt Sprint ook ingezet voor de kinderen die toetsen voor gelezen moeten krijgen.

De leerling wordt begeleidt in de mate waarin hij de ondersteuning nodig heeft zodat, wanneer de leerling de basisschool verlaat, zelfstandig met Sprint kan werken en voor zichzelf heeft uitgevonden wanneer de ondersteuning voor hem/haar het beste werkt. Om ze hierop voor te bereiden geven wij een richtlijnen bij het afnemen van de Cito toetsen:

E4 voorlezen leerkracht

M5 voorlezen leerkracht

E5 voorlezen leerkracht of sprint. Vanaf E4 en m5 werken de kinderen met sprint

M6 sprint

E6 sprint

M7 sprint of zelfstandig de toets maken

Doel: zelfstandig en zelfredzaam naar het vo. De keuze die kinderen moeten maken bij de M7 toets wordt uiteraard in overleg met ouders gemaakt.

Wanneer een leerling veel gebruikt maakt van Sprint is het mogelijk om een thuislicentie via school aan te vragen. De leerling kan dan ook thuis werken met het programma.

Automatiserings materialen

Verder wordt er gebruikt gemaakt van verschillende programma's zodat de kinderen extra automatiserings oefeningen hebben. Deze staan op de weektaak en daarnaast kunnen ze ook thuis gebruikt worden:

Ambrasoft; alle kinderen krijgen een account vanuit school zodat ze daar extra kunnen trainen met het onderdeel dat zij moeilijk vinden (spelling, rekenen).

Rekentuin; kinderen die veel moeite hebben met automatisering van rekenen kunnen een account voor rekentuin krijgen. Dit programma nivelleert mee met de ontwikkeling van het kind zodat zij positieve ervaringen opdoen met automatiseren.

Ondersteuningskaarten/stappenplan met de regel of bewerking van spelling of rekenen.

Bijlage 1.

Tips voor ouders om hun kind te helpen met lezen:

(terug te vinden in het boek: Houvast bij leesproblemen en dyslexie op de basisschool. Leidraad voor ouders.)

Onderbouw:

- Oefen op een leuke manier op de computer de klank-tekenkoppelingen. Zie voor software de site www.steunpuntdyslexie.nl
- De leesmethode Veilig leren lezen heeft een website voor ouders. www.veiliglerenlezen.nl . Tips en boektitels geven u de gelegenheid om te lezen met uw kind.
- Samen boeken lezen en voorlezen is altijd goed. Dit mogen ook stripboeken zijn. Het gaat vooral om het leesplezier.
- Pak een boek dat aansluit bij de beleving van het kind
- Lees regelmatig (4 keer per week) 10 á 15 minuten met volle aandacht.
- Sluit goed aan bij de AVI die op school wordt aangegeven
- Extra hulp thuis moet altijd op een leuke en ontspannen manier gebeuren zodat uw kind gemotiveerd blijft.
- Wissel af in stijl van boeken, denk aan: stripboeken, dichtbundels, korte verhalen en informatieve boeken.
- Blijf ook lezen in vakanties!

Omgaan met leesfouten:

- Wacht heel kort (ongeveer 5 seconden) als een kind bij een woord aarzelt
- Als het kind er niet uitkomt, zegt u het woord voor en herhaalt u het woord of de zin samen nog een keer hardop
- Leest het kind een woord of zin verkeerd? Wacht tot het einde van de zin en geef dan een aanwijzing door te zeggen: "Kijk nog eens naar dit woord".
- Wacht dan opnieuw een aantal seconden. Komt het kind er niet uit, lees het woord of zin dan voor en herhaal samen nog een keer hardop;
- Complimenten geven, werkt stimulerend!

Bovenbouw:

- Probeer een voorleesrooster te maken zodat meerdere leden uit het gezin ook een bijdrage kunnen leveren (opa, oma, oppas)
- Houd een (voor)leeslogboek bij. Het werkt stimulerend om te zien hoeveel boeken je al hebt gelezen.
- Ook in de bovenbouw blijft voorlezen fijn!
- Kies een boek uit dat uw kind aanspreekt. Dit mogen ook stripboeken, dichtbundels, korte verhalen of informatieve boeken zijn.
- Tijdens het (voor)lezen kunt u af en toe stoppen en (open) vragen stellen over het verhaal: Wat vind je van? Hoe denk je dat dit werkt? Hoe gaat dit verder? Wat zou daarvoor de reden kunnen zijn?

- Voorlezen aan een veel jonger broertje, zusje, neefje, nichtje of buurkind is goed voor het zelfvertrouwen.

Omgaan met leesfouten:

- Reageer op de manier waarop uw kind voorleest.
- Biedt uw kind een hulpmiddeltje aan om het foute woord goed te kunnen lezen:
 - Lees de eerste letter nog eens?
 - Spel dat woord nog eens?
 - Hak het woord eens in stukjes?
 - Op welk ander woord lijkt dit woord?
 - Welke regel heb je bij dit woord nodig?
 - Welk ezelsbruggetje had je ook alweer bedacht?
- Biedt uw kind een nuttige strategie om het begrijpend lezen te verbeteren:
 - Leer uw kind eerst de koppen in een tekst te lezen voordat het aan de hele tekst begint